

'Ötekileştirmenin' Kökenleri

Nurullah OZBEY

Fotoğraf, Dışarda kalanlar/Bırakılanlar kitap kapağı. Venedik Bienali, 2001, İsrail Pavyonu

Dünyayı 'bizler' ve 'ötekiler' diye ikiye ayırarak ötekileri aşağılama, küçümseme ve yok saymaya çalışmanın kökeni eski Yunan'a kadar dayanır. Sevgili Güdoğdu Gencer'in ırkçılıkla ilgili Melbourne'de düzenlenen panelde de anlattığı gibi, eski Yunanlı'lar kendileri gibi konuşmayanları, onların konuşmalarını ba ba gibi koyun melemesine benzettikleri için, onlara Barbar ismini takarak farklı olanlara karşı ayrımcılığın tarihdeki başlatıcıları olmuşlardır. Demokrasinin ilk uygulayıcıları olarak günümüz medeniyetlerine bile kaynaklık eden bu demokratik şehir devletlerinin, böylesi ayrımcılığı başlatan topluluklar olması, garip bir çelişki oluşturuyor görünse de, aslında kavramı çözümlenemizde yararlı ip uçları sağlamaktadır.

O günden bu yana, farklı toplulukları onların dillerinden, dinlerinden, yaşama biçimlerinden, kültürlerinden, fiziksel görünülerinden ya da derilerinin renginden yola çıkarak 'ötekiler' olarak tanımlamak ve yeri geldiğinde onları günah keçisi ilan edip düşmanlaştırmak kökleşti ve kurumsallaştı.

Kuşkusuz bu günü anlamak, bu günün ötekileştirmesinin nasıl şekillendiğini görebilmek, geçmişteki gelişimin nasıl evrile geldiğini bilmekten geçiyor. Bu, bir anlamda dik durmayı becererek ellerini kullanmayı öğrenen insanın öyküsüdür. Başlangıçta ilkel de olsa yarattığı aletlerin ve gözlem gücünün de yardımıyla diğer canlılardan hızla farklılaşan insanın öyküsü. Toplanan bitki, avlanan hayvan o küçük topluluklar-kabileler içinde yaşamda kalabilmenin bir koşulu olarak paylaşılıyordu. Ötesinde, doğada var olanın toplanması ya da avlanması onu toplayana, avlayana mülkiyet edinme hakkını vermiyordu. Bazı ilkel topluluklarda özel mülkiyetin belli ellerde toplanmasını engellemek için özel aletlerin sahipleriyle birlikte gömülmesi gibi kurallar bile geliştirilmişti. Ancak insanın iradesi, doğal gelişimin önünde duramadı. Üretim araçlarındaki yetkinleşme, emeğin üretkenliğini özellikle tarımda müthiş geliştirdi. Bu, doğal işbölümünün daha da derinleşmesi, daha yetkin aletlerle yürütülen toplumsal çabanın daha fazla yaratması anlamına geliyordu. Üretimin

artırılması sonucu ortaya çıkan artık değer belli ellerde toplanarak, kabile içinde ve kabileler arasında farklılaşmanın önünü açtı. Üretilen fazlanın belli ellerde toplanmaya başlaması kadar, insanın ürettiği ile arasındaki çelişki de toplumsal gelişmenin kaynağını oluşturmuştu.

Bir başka değişle demire su verilmişti artık. Kuşkusuz bu gelişme dünyanın her yerinde bir birinin kopyası kesintisiz düz bir hat izlemedi. Tarımda yoğunlaşan topluluklar tarım aletlerini yetkinleştirmiş, avcılığa yönelen toplumlar av aletlerinin geliştirilmesini sağlamıştı. Fazla üretilenin kendinde olmayanla değiştirilmeye başlanması da ticaretin gelişmesi anlamına geliyordu. Ama bu gelişmelerin hepsi gelip bir noktada düğümlenmişti: “Uygarlık insanlığı tekrar ileriye götürebilecek üretim ilişkilerini bireysel zenginliğe sınırsız bir teşvik sağlayan özel toprak mülkiyetinde buldu.” Özel mülkiyetin ortaya çıkması, onun korunup geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması için gerekli olan aygıtları da yaratmayı zorunlu kılıyordu, öyle de oldu. Tarihin bu evresinde Devlet, sözü edilen misyonu yüklenmiş aygıt olarak ortaya çıktı. O zamandan itibaren de toplumun en tepesinde oturup onu aşağıdan yukarıya belirleyen bu aygıtı bir araç gibi kullananlar, ellerindeki mülkiyeti koruyup geliştirilmek için 'ötekileri' yaratmada oldukça yetkinleştiler. Ancak artık değerlerin ortaya çıkışı ve belli ellerde toplanması, ötekileştirme kavramının ortaya çıkışında ve kurumsallaşmasında miladı oluşturdu. Bu açıdan bakıldığında 'ötekileştirme' hiç bir zaman biyolojik bir çıkışa dayanmadı denilebilir. Bir başka değişle iktidarın kaynağı ve niteliği, ötekilerin hangi ayırım üzerinden yaratılması gerektiğinde belirleyici oldu.

Eski Roma, Yunan ve Mısır medeniyetleri köleci toplumlar olarak bilinir. Ötekilere karşı yürütülen savaşlarda elde edilen altın eşya gibi ganimetlerin yanı sıra, kadın ve erkekler de savaş kazanımı olarak esir edilir ve bu esirler yeni savaşları finanse edecek zenginliklerin yaratılması için kullanılırdı. Kuşkusuz bu sistemin ve sistemin dayandığı savaşların sürmesini isteyen hasbel kader bir önceki savaştan ölmeden çıkabilmiş ve bir sonrakinde de köle olarak öbür tarafın eline düşme de dahil pek çok riski alan asker değil, kölelerin yarattığı zenginlikten payını alan asillerdi. 'Ötekileştirme' bu dönemde ırka değil savaşta bir şekilde öbür tarafta yer almaya dayanıyordu.

Kölelik öylesine kurumlaşmıştı ki, birbiri ardına gelen kutsal kitaplar bile bu kurumu ortadan kaldıramadı. Yerine, 'kul'lara onların 'kul'larına iyi davranmasını vaaz eden kutsal kitaplar, sistemi 'insancıllaştıran' kurallar ve düzenlemeler getirerek, yaratanın nezinde yaratılanlar arasında tabakalaşmaların oluşmasını kabullenmek zorunda kaldı. İnsan ilişkilerine şekil verme çabası sürecinde yaratılan ilahi güç, zenginlik gibi maddi gücün karşısında boyun eğmek durumunda kalmıştı. Buna karşılık ötekiler İsa'yı öldüren yahudiler, puta tapanlar, hristiyan gavurlar ya da kana susamış müslümanlar oluverdiler.

Feodal toplumda ise köle, serf olup toprakla birlikte tıpkı saban gibi alınıp satılan bir araç haline geldi. Onun ürettikleri, hemen üzerinde kurulan asil-kral-kilise hiyerarşisince paylaşıldı. Haçlı seferlerine denk düşen dönemde ise kilisenin doktrinini eski beyanlarda -old testimoni'de- yazılıp çizilenlere rağmen, ötekilerle bizden olanlar arasında duvar örmeye, yüzyıllar süren savaşları çıkarmaya yetebilmişti. Kuşkusuz savaşlar farklı dinler arasında olduğu kadar, aynı dine ait farklı mezhepler arasında da gelişebildi. Bir müslüman için, hristiyan öteki olabiliyorken, müslüman sünni için bir şii de ötekiydi ya da katolik için bir protestan ya da angelikan öteki, bir başka değişle bitmek bilmeyen düşmanlığın ve savaşın nedeni olabiliyordu. Kuşkusuz bir şii, sünni, katolik ya da protestan olarak yaşayan sıradan insanlar için böylesi bir ötekileştirme kavramı hiç bir şey ifade etmiyor ve bir kazanım getiriyorsa da, bu kavramların arkasında duran kurumlar güç dengelerini kendi leyhlerine döndürebilmek ve var olan düzeni sürdürebilmek için, ilahi inançlara dayanan bir düşman yaratmak zorundaydılar.

Bilimsel alanda, ticaret ve sanayide sağlanan gelişmeler sonucu yeni bir sınıfın yükselmesi, kralların ve kilisenin ellerindeki iktidarı bu yeni yükselen sınıfa devretmek zorunda kalması, bunun sonucunda aynı dil ve ırk temeline dayanan ulus devletlerin kurulması durumu pek de fazla değiştirmede. İktidarı ele geçiren burjuvazi, kendine, bir yandan ulus devletin sınırları içinde güvenli ve korunaklı bir iç pazar sağlayacak, öte yandan dayandığı devletin gücüyle orantılı olarak dış pazarlar yaratacak ya da elinde bulundurduğu pazarları geliştirecek bir yeniden yapılanma arayışı içine girdi. İşte bu dönemin 'ötekileri' de bu kez ulus devletin yukarıda saydığımız

bileşenleri üzerinden oluşturulmaya başlandı. Ancak sanayileşme döneminde bile, koca Afrika'nın insan kaynaklarının Avrupa'daki emperyalist devletler ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından köle olarak kullanılması da 20. yüzyılın başlarına kadar sürebildi. Kölelik sisteminin insanda yarattığı tahribat ve toplumsal, siyasal ve sosyal kirlenmenin etkileri, günümüzde bile hala hissedilmektedir. Avrupa'da Amerika'da Avustralya'da ve hatta eski İspanyol sömürgesi olan Latin Amerika'daki ülkelerde bile, en alttaki en kirli işleri yapmakla görevli kara derililer, en düşük eğitime sahiplerdir, hapisane nüfuslarının en kalabalığını oluştururlar, ulusal gelirden paylarına düşen kesim hala çok küçüktür.

Yine de ötekileştirmenin ulus devlet dönemindeki örneklerine bakarak, bir zamanlar biyolojik bir çıkışa dayandığını ve bilimdeki gelişmelerle bunun böyle olmadığını gösterilmesinin ardından biyolojik temellerini yitirdiğini ve başka şekiller aldığını savlamak ne derece doğru olur bilemiyorum. Ancak 20. yüzyılın hemen başlarında yaşadığımız ülkede şu yaşananlar, bunun böyle olmadığını gösteren iyi bir örnek olacaktır.

Tesadüf bu ya 80 Afganistanlı'nın Avustralya kıtasına ayak basması, 'yabancı yaratıklar Avustralya'yı istila edecek korkusunu doğurunca', 1901 yılında topanan Federal Parlemontonun ilk yasalarından birini, Asya'dan gelen göçmenlerin önüne geçebilmek için çıkarılan göçmenlik yasası oluşturuldu. Yasayla getirilen İngilizce testini geçemeyen yeni gelenlerin, ülkeye girmesine ve yerleşmesine izin verilmeyecekti. Yasa, Çin ve Japonya'dan gelenlerin ülkeye girmesini engellemişti engellemesine ama, Asya'dan İngiliz sömürgeleri olan Afganistan, Bangladeş ya da Hindistan gibi ülkelerden gelen insanların İngilizce testini geçmesini engelleyememiş, üstelik İngilizce konuşmayan Avrupa ülkelerinden gelenlerin geri gönderilmesine neden olmaya başlamıştı. Örneğin testi geçemeyen İtalyan'lar ülkelerine geri gönderiliyordu. Avustralya'ya daha erken ayak basanlar bu durumu değiştirmek için yasayı değiştirip, testi tüm Avrupa dillerinde yapmaya başladılar. Böylelikle Yunanlı'nın, Fransız'ın geri gönderilmesi durumu ortadan kaldırılmıştı. Bu da Asya'daki İngiliz Sömürgesi olan ülkelerden gelenleri durduramayınca, yeni bir uygulamaya daha gidildi. Asya'dan gelen ve İngilizce konuşabilenler, onların bilmedikleri bir

Avrupa dilinden teste tabi tutularak ülkeye girmelerinin yolu nihayet engellenebilmişti. Yasa Liberal ve İşçi Partilerinin dayanışmasıyla, hiç bir itiraz olmadan çıkarılmış, dünya Avrupa'lılar ve Asya'lı ötekiler olarak ikiye bölünmüşü.

Modernleşmenin sona erdiği post modernleşme zamanlarında sıkça kullanılan ve kulağada hoş gelen bir sözcüğün, 'küreselleşmenin' bu modern zamanlara ait şeytanca bir düşünce olan 'ırkçılığın' panzehiri olacağı vaaz edilmeye başlanınca, pek çok insan tarihin sonunun geldiğine, katı olan herşeyin eridiğine, ideolojilerin sonunun geldiğine sınıflar ve halklar arasındaki düşmanlıkların sona ereceğine, bilimsel ve teknolojiye gelişmelerin de yardımıyla dünyada açlığın, yoksulluğun, savaşların sona ereceğine hemen herkes canı yürekten inanmaya başlamıştı. Fakat ne olduysa oldu ve kral bütün çıplaklığıyla Afganistan ve Irak'tan başlayarak yine yürümeye başladı. 1989'da Sovyet sistemini çökmesinin ardından, Amerika'da iktidara gelen Clinton ve Demokratlar, Avrupa Birliği'nin eski sosyalist ülkeleri de kapsayacak şekilde daha geniş siyasal projeye evrilmesi, pek çoklarının yüzünde yusufcuklar açtırmaya yetmişti. Bunlara ilave olarak iletişim teknolojisindeki gelişmelerin bir ürünü olan İnternet, parlamentolarını ve siyasal partilerini kurmuş demokrasilerde, sahipleri ve büyük sermaye adına seçmeni manüple görevini üstlenmiş medyaya alternative bir araç olarak insanlığın hizmetine girmişti. Kısacası dört dörtlük birer demokrasi için herşey mevcuttu. Dolayısıyla özelleştirmenin tamamlanması, 'yoksulluğun esas kaynağı' olan dünya ticaretinin önündeki engelleri kaldırmanın, daha önce ulus devletlerin elinde olan yetkilerin, ulus-üstü kuruluşlara aktarılmasının zamanı gelmişti. Gerçi bu işi uzunca zamandan beri uluslar-üstü sermaye adına İMF ve Dünya Bankası yapıyordu ama bu söylemi daha geniş ölçekte bir moda haline getirmek, işi daha bir kolaylaştıracak, sermayenin istediği şekilde dünya tek bir market, sermaye açısından dikensiz ve sınırsız bir gül bahçesine döndürecek. Yapıla gelenlerin ülkeler ve insanlar arasındaki sınırları da kaldıracağı çığlıkları öyle güçlüydü ki, kıyıda köşede kalmış bir kaç dinazorun karşı çıkışlarını duymak mümkün bile olmuyordu. Sermayenin küreselleşmenin karşıtı olarak ileri sürülen halkların kardeşliği, sınıfın enternasyonal dayanışması gibi kavramlar, yoksulluk, kan ve

geri kalmışlık kokan eskiye ait kavramlardı. Böylesi bir yalanı kulakları sağır edencesine bağırarak, milyonlarca insanın canına mal olan emperyalist dalaşları, soğuk savaş döneminde üçüncü dünya ülkelerindeki diktatörler aracılığıyla halklara karşı yürütülen ve yüzbinlerce insanın yaşamına mal olan kirli savaşları başlatanlar ve yürütenler, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın yer altı ve yer üstü kaynaklarını talan ederek oradaki halkları açlığa mahkum edenler, yalnızca yaşayanları değil doğmamışları bile öldürebilen nükleer bombaları yapanlar ve kullananlardı. Öyle çok tekrarladılar ki herkes inandı sonunda. Kral çıplak da yürüse onu dillendirebilecek kadar masum ve yürekli pek kalmamıştı ortalıkta.

Beklenen olmadı. Halklar arasındaki sınırlar daha bir koyu çizilmeye başlandı. Berlin duvarının yıkılmasını alkışlayanlar, Gazza'ya, Amerika'yla Meksika arasındaki binlerce kilometrelik sınırlara yeni duvarlar örmeye karar verdiler. Elbette onların tavrı şaşkıncı olmadı. Ama Berlin duvarının yıkılmasını demokorasi adına sevinç gösterileriyle karşılayanın, yeni utanç duvarlarının örülmesi karşısında sesiz kalması bence konunun, asıl üzerinde durulması gereken yanını oluşturdu. Sonuçta pek çok gelişmiş batı 'demokrasisi', soğuk savaş döneminin gereksinimlerine yanıt veren ve 'baskı rejimi olan kızıl düşmandan kaçan insanlara' sığınma hakkını düzenleyen sığınma hakkı yasalarında değişikliğe gitti. Dün ideolojik düzlemde yürütülen bir savaşın aygıtı olan yasalar, bu gün sorun yaratıyordu. Gereken yapıldı, yasa değiştirilerek farklı vatandaşlık kavramları geliştirildi, sığınmacılar toplama kamplarına kapatılmaya başlandı.

Sosyalist sistemin çökmüş olması nedeniyle de düşmanı yitiren kapitalist demokrasiler, yeni 'ötekileri' yaratmakta gecikmediler. Bu kez düşman, yukarıda da belirtildiği gibi, onlar gibi olmayan, düşünmeyen, yaşamayan, giyinmeyen, görünüşü Orta Doğulu, Asyalı, Meksikalı olan herkeşti. Söylenenin tam da aksine zenginlerin daha zengin yoksulların daha yoksullaşması sonucunu doğuran sermayenin küreselleştiği postmodern zamanlarda, kaybedenler yalnızca geri kalmış ülkeler ve bu ülkelerdeki halklar değildi. Gelişmiş ülkelerde orta sınıfı oluşturan kesimler, uluslar üstü devler arasında ezilen küçük esnaf ve önce iş güvencesini, ardından işini kaybeden mavi ve beyaz yakalı işçilerde kaybedenler arasına katıldılar. Fabrikaların sökülerek emeğin ucuz

olduğu ülkelere taşınması, esnek üretim, göçmen ve sığınmacıların -ucuz emek güçlerinin- sınırlara dayanması, kısacası sermayenin kendi çözümsüzlüğünü aşmak için dünya halklarına dayattığı çözüm önerileri, her zaman Faşizm ve ötekileştirmeye geleneksel taban oluşturmuş orta sınıfı ve onları dayanan partileri daha da sağa itti. Yeni ötekiler arayan Bush'lar ve Haword'lar için bu kaçınılmaz bir fıstattı. Zira liberal ekonomik politikaları uygulayabilmek için iktidara gelmek, iktidar olabilmek için de toplumsal bir desteğe ihtiyaçları vardı. Ortaya çıkan korku ortamını da kullanarak, siyasi yelpazenin daha da sağına kayıp, kendilerine sosyal ve siyasal olarak muhafazakarında ötesinde bir taban yaratmakta zorluk çekmediler. Bu dönem, 1929'da başlayan ve 30'lu yıllar boyunca yaşanan derinlikte bir kapitalist krize denk düşse idi, yaşadığımız acılar ve alçalmalar, sanırım ikinci dünya savaşında yaşananları muhtemelen aratacak nitelikte olurdu.

Kuşkusuz sınıf ideolojisine dayanan partilerin ve felsefenin ideolojik ve siyasal düzlemde yaşadığı yenilginin de bu gelişmelerde payı vardır. Sınıfın ideolojisi, sınıf için bir çekim merkezi olamayacak kadar zayıftı ve bu zayıflığı da yaşadığı yenilgiden kaynaklanıyordu. Bir başka deyişle ekonomik alanda bu sınıfın yaşadığı bunalım, çaresizlik ve güvensizlik bu noktada tam da yeni ötekiler arayanların imdadına yetişmekte gecikmedi.

Öte yandan, ötekileştirme yalnızca gelişmiş toplumlarda gözlenen bir olgu değildir. Aksine üçüncü dünya diye anılan ülkelerde ötekileştirmelerin en vahşi bir şekilde yaşandığını kimse inkar edemez. Yaşanan sürekli ekonomik sorunlar nedeniyle bu ülkelerde iktidarı elinde tutan siyasal ve askeri elit, kendi bileşenine, mezhebine, etnik kökenine, yaşam biçimine uygun düşecek şekilde ötekiler, yani 'iç ve dış düşmanlar' yaratmışlardır. Hatta dünyanın bu yarısındaki ötekileştirme, bir halkın dilini, kültürünü, mezhebini tümünden inkara ve yasaklamaya kadar gidebilmiş, sürdürülen en kanlısından yok etme politikaları iç savaşlara yol açabilmiştir. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından gelen küreselleşme saldırısı nedeniyle, gücünü yitirmeye başladığını hisseden bu siyasal elit, toplum içerisinde var olan fay hatlarını derinleştirerek, iktidarlarına meşruiyet ve taban sağlama arayışına girmiştir. Bir başka deyişle bir üçüncü dünya ülkesine 'öteki' olmak daha bir zor işdir denilebilir.

Sermayenin küreselleşmesi ve bu gelişmenin yaşandığı dünyada gücü elinde tutan ilahlar, var olan üst yapıya uygun bir 'öteki' tiplmesi yarattı. Bu yaratılan yeni ötekiler, tıpkı diğerleri gibi yine iktidarı tutan güçlerin kendilerine meşruiyet sağlamasının kaynağı olarak duracaklardır. İktidarı elinde tutan güç değişmediği sürece de sistemin ve dönemin gereklerine uygun düşen ötekiler yaratılacaktır. Kuşkusuz bunda tarihin, gerçeklerin ve yaşananların önemli olmadığı, imajın herşey olduğunu vaaz eden düşünce biçiminin ideolojik katkısı da önemliydi. Örneğin fırtınanın ortasında batmakta olan bir teknede çocuğunu yüreğine sokarak kurtarmaya çalışan annenin görüntüsü bile, yetkililerden istediğini elde etmek için çocuğunu denize atıp öldürmekle tehdit edecek kadar alçalabileceği açısından verildiğinde yarattığı etki farklı olabiliyordu. Bizi istila etmek için teknelerle sahillerimize dayanan ve alçalmalarının sınırı olmayan bu insanları ötekiler olarak ilan etmek zor olmasa gerekti. Ama sıra onlara gelinceye kadar sessiz kalan öteki ötekilerin o iğrenç suskunluğunu işte onu anlamak zordu.

Sonuç yerine

Ötekileştirmeyi kişiselliğe indirgemek, kişinin penceresinden bakıp kişisel çapta yapılacaklarla önüne geçmek pek mümkün görünmüyor. Yahudiyi para canlısı aç gözlü, arabın yüzünü görmektense de Şam'ın şekerini yemeyi red eden yaklaşım, müslümanın giydiği giysi üzerine ya da alevinin yaşama biçimine yapılan yakıştırmalar sıradan insanların durup dururken uydurdukları geliştirdikleri önyargılar değildir. Bunlar geçmişte ulusal, bu günlerde ise daha küresel çapta sistemli bir eğitim ve reklam kampanyasının sonucu olarak ortaya çıkan ve halklar arasında yaratılmaya çalışılan fay hatlarının üzerine denk düşen ötekileştirmenin aygıtlarıdır. Elbette her koşulda ve her düzlemde ötekileştirmeyle savaşmak en temel insan haklarını savunmakla eş anlama gelmektedir. Ona karşı mücadele etmek için ilahi günü beklemek de onu sınıfsal temellerinden koparmaya çalışmak kadar soruna sağlıklı yaklaşmayan bir önerme olacaktır. Evet her dönemde, her sistemde ötekileştirmeyle kıyasıya mücadele edilmelidir. Evet sıranın bize gelmesini beklemek ve ancak bize geldiğinde bağırma başlamak siyasal fırsatçılık olarak mahkum edilmelidir. Fakat ötekileştirme sorununun bir iktidar sorunu olduğunu gizlemek, işde o ne adına yapılırsa yapılsın tıpkı ötekileştirmeye karşı

yürütülen mücadele büyüklüğünde bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır.

Bu gün iktidarı elinde tutan güçlerin çıkarları, sermayenin daha hızlı bir şekilde merkezileştirilmesini gerektirmektedir. Bu şüphesizki halklar arasında kardeşliğin geliştiği, barışçıl bir dünyada gerçekleşemez. Böylesi bir gelişme üretim kadar tüketimin ve dağıtımın da toplumsallaşp, insallaştığı bir dünyada mümkün değildir. Diyalektik olarak yaşamda biri diğerini yadsır zaten. Bir başka deyişle birileri öyle güçlü olsun diye, diğerleri öyle birbirlerinin boğazına sarılmak zorundadır. Ancak, eşitsiz gelişmeyi yaratmaya dayanmayan, fakat geleceği de düşünerek dünyanın kaynaklarını onu yok etmeden diğer canlılarla da paylaşmanın yolunu arayan bir anlayışın iktidarında ötekileri yaratmaya gerek yoktur.

Kapitalizmin post-modern zamanlarda da insanlığa dayattığı çözümsüzlük savaş ve ötekileştirme üzerinden geliştirdiği politika geçici değildir. Dün soğuk savaş döneminde diktatörler aracılığıyla insanlığa karşı işenen suçlar yakın geçmişte olduğu gibi önümüzdeki günlerde de yasadışı savaşlar yoluyla parlamenter demokrasilerdeki 'seçilmişler' eliyle yürütülecektir. Kapitalizm geçmişte olduğu gibi gelecekte de kendi krizlerini aşabilmek için bu günkü gibi savaşlar çıkararak, insanlığa karşı en ağırından suçlar işlemekten çekinmeyecektir. Tıpkı bir Amerikan meyva şirketinin çıkarlarını koruyabilmek için, 1950'li yıllar boyunca koca Latin Amerika'nın kana ve kaosa bulanması gibi, seçimle iktidara gelenleri askeri diktatörlerle devirebilecektir. Bir başka deyişle Sovyet sistemi gibi sessizce çözülmeyecektir. Şimdilik bilinmeyen tek şey sıranın kime, ne zaman ve ne şekilde geleceğidir. Bize sağlanan ya da sağlanacağı vaad edilen hangi ayrıcalık sessiz kalıp, böylesi bir suça ortak olmaya değer ki?

En adısından bir insanlık suçu olan 'ötekileştirme' karşı en iyi mücadele yöntemi, yine her türünden ve kaynağı ne olursa olsun şiddeti red eden bir çizgide sonuca ulaşacaktır. Var olan iktidar ilişkilerini çözerken kurulacak yeni iktidarlar, yine ötekileştirmenin maddi temelini oluşturacaktır. Her renkten ve kültürden insanın özgürce yan yana bir arada yaşayabileceği sistem, savaşların, sömürünün olmadığı ekolojik dengenin korunduğu bir dünyaya mümkündür.